

Naturbegraven en natuurbeheer op ‘Huis ter Heide’

Beheer en gebruik conform Flora- en faunawet

A.D.G. Koopman – van Roon

Bureau Waardenburg bv
Ecologie & landschap

Postbus 365 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 51 27 10, Fax 0345 51 98 49
E-mail info@buwa.nl www.buwa.nl

Natuurbegraven en natuurbeheer op 'Huis ter Heide'

Beheer en gebruik conform Flora- en faunawet

drs A.D.G. Koopman – van Roon

Status uitgave: eindrapport

Rapportnummer:	15-249
Projectnummer:	15-800
Datum uitgave:	30 november 2015
Foto's omslag:	Bureau Waardenburg bv
Projectleider:	drs. A.D.G. Koopman - van Roon
Naam en adres opdrachtgever:	Natuurbegraven Nederland Koningsweg 2, 5211 BL, 's-Hertogenbosch
Referentie opdrachtgever:	opdracht per mail, dd 10-11-2015, dhr. Peters aan dhr De Boer
Akkoord voor uitgave:	ir. E.J.F. de Boer

Paraaf:

Graag citeren als: Koopman – van Roon, A.D.G., 2015. Natuurbegraven en natuurbeheer op 'Huis ter Heide', Beheer en gebruik conform Flora- en faunawet. Bureau Waardenburg Rapportnr. 15-249. Bureau Waardenburg, Culemborg.

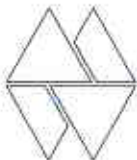
Trefwoorden: natuurbegraafplaats, natuurbegraven, protocol, natuurbeheer

Bureau Waardenburg bv is niet aansprakelijk voor gevolgschade, alsmede voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van Bureau Waardenburg bv. Opdrachtgever hierboven aangegeven vrijwaart Bureau Waardenburg bv voor aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

© Bureau Waardenburg bv / Natuurbegraven Nederland

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van opdrachtgever en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, digitale kopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever hierboven aangegeven en Bureau Waardenburg bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg bv is door CERTIKED gecertificeerd overeenkomstig ISO 9001:2008.

Bureau Waardenburg bv

Onderzoek en advies voor ecologie en landschap

Postbus 365 4100 AJ Culemborg
Telefoon 0345 51 27 10
info@buwa.nl www.buwa.nl

Voorwoord

Natuurbegraven Nederland is gestart met de voorbereiding voor de ontwikkeling van de natuurbegraafplaats Huis ter Heide in gebruik. Voor het natuurbegraven en beheren van het terrein is een werkprotocol aan de orde. Hierbij moet rekening worden gehouden met de vereisten uit de Flora- en faunawet. Het voorliggende rapport omvat richtlijnen waarmee het terrein kan worden beheerd en gebruikt, rekening houdend met de Flora- en faunawet. Het voorliggende rapport is derhalve geen beheerplan voor natuurbeheer, maar een handleiding hoe beheer en natuurbegraven kan worden uitgevoerd zonder overtreding van verbodsbepalingen.

Verantwoording

Aan de totstandkoming van dit rapport werkten mee:

drs. A.D.G. Koopman	projectleiding, rapportage
ir. E.J.F. de Boer	rapportage

Genoemde personen zijn door opleiding, werkervaring en zelfstudie gekwalificeerd voor de door hun uitgevoerde werkzaamheden. Het project is uitgevoerd volgens het kwaliteitshandboek van Bureau Waardenburg. Het kwaliteitsmanagementsysteem van Bureau Waardenburg is ISO gecertificeerd.

Vanuit Natuurbegraven Nederland is de opdracht begeleid door de heer W. Peters. Wij danken hem voor de prettige samenwerking.

Inhoud

Voorwoord	3
1 Reikwijdte	7
1.1 Kader en doel	7
1.2 Wettelijk kader	8
1.3 Uitgangspunten algemeen	9
2 Gebruik: natuurbegraven en ceremonies.....	13
2.1 Procedure natuurbegraven.....	13
2.1.1 Locaties	13
2.1.2 Delven van een graf	13
2.1.3 Beschermingszones natuurwaarden	14
2.2 Ceremonie	15
3 Natuurbeheer	17
3.1 Algemeen	17
3.2 Bosbeheer	18
3.3 Beheer van gras- en kruidvegetaties	19
3.4 Beheer gebouw(en)	20
3.5 Calamiteiten, overig	21
4 Literatuur.....	23
Bijlage 1 Flora- en faunawet	25
Bijlage 2 Waarnemingenformulier.....	29
Bijlage 3 Calamiteitenformulier	31

1 Reikwijdte

1.1 Kader en doel

Voor het gebruik en beheren van de natuurbegraafplaats Huis ter Heide is een werkprotocol aan de orde. Het voorliggende werkprotocol moet toezien dat het reguliere beheer en het gebruik van de natuurbegraafplaats plaatsvindt conform de vereisten uit de Flora- en faunawet.

In 2014 en 2015 heeft onderzoek plaatsgevonden naar de huidige natuurwaarden op het terrein 'Huis ter Heide' (De Boer & Kruijt, 2014). Daarbij zijn ook gegevens uit de periode 2011-2013 betrokken van Natuurmonumenten (Aptroot, 2013). Het aanvullend vleermuisonderzoek is in 2015 uitgevoerd.

Samengevat zijn de volgende beschermde natuurwaarden aanwezig op het terrein:

- plantensoorten: brede wespenorchis
- vleermuizen: in het Huis ter Heide zijn sporen van laatvlieger gevonden op zolder. Jagend zijn gewone dwergvleermuis, laatvlieger en rosse vleermuis waargenomen.
- overige soorten zoogdieren: het terrein is geschikt als doortrek- en verblijfgebied voor verschillende soorten zoogdieren, waaronder das, steenmarter, boommarter, eekhoorn. Er zijn geen sporen gevonden van deze vier genoemde soorten.
- amfibieën: rugstreeppad (1 exemplaar gevonden in 2015)
- reptielen: hazelworm en levendbarende hagedis worden verwacht
- ongewervelden: er zijn koepelnesten van rode bosmier op het terrein aanwezig.

Het bosgebied heeft verder een betrekkelijk grote variatie aan bosbestanden, variërend van zeer jong loofhoutopslag tot oude gemengde en naaldboomopstanden. Water is afwezig op het terrein, derhalve zijn er geen watergebonden natuurwaarden (vissen, voortplantingswater amfibieën en watergebonden ongewervelden) aan de orde. Ontwikkeling van natuurwaarden is een belangrijk aspect voor de natuurbegraafplaats. Het beheer en het gebruik is hierop afgestemd (dynamische benadering).

Indien in de toekomst andere beschermde planten- en/of diersoorten worden aangetroffen in het plangebied, kan de richtlijn indien nodig hierop worden aangevuld.

Het voorliggende rapport omvat richtlijnen waarmee het terrein kan worden beheerd en geëxploiteerd, rekening houdend met de boven genoemde beschermde soorten conform de Flora- en faunawet. Het voorliggende rapport is derhalve geen beheerplan voor natuurbeheer, maar een handleiding hoe beheer kan worden uitgevoerd zonder overtreding van verbodsbepalingen. Hetzelfde geldt voor het uitvoeren van begrafenissen op het terrein.

Het doel is om te voorkomen dat beheer en gebruik van de natuurbegraafplaats direct of indirect leidt tot overtredingen van verbodsbepalingen uit de Flora- en faunawet. Voor het beheer en gebruik is in dat geval geen ontheffing van de Flora- en faunawet nodig.

Flora- en faunawet

In de Flora- en faunawet (AmvB art. 75¹) worden drie beschermingsregimes onderscheiden. Voor soorten uit 'Tabel 1' geldt vrijstelling van verbodsbepalingen bij werkzaamheden in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting. Voor soorten van 'Tabel 2' ('overige beschermde soorten') of 'Tabel 3' ('strikt beschermde soorten') geldt geen vrijstelling en kan aanvraag van een ontheffing aan de orde zijn bij overtreding van verbodsbepalingen. In Bijlage 1 is een korte uitleg opgenomen van de Flora- en faunawet.

In 2016 wordt de nieuwe Wet Natuur verwacht. Op dit moment is nog niet duidelijk of de nieuwe wet consequenties heeft voor het gebruik van de werkprotocollen natuurbegraven en beheer.

1.2 Wettelijk kader

Wet op de Lijkbezorging

In gevolge van artikel 41 van de Wet op de Lijkbezorging is voor het in gebruik nemen van een bijzondere begraafplaats of van een deel daarvan de toestemming van burgemeester en wethouders nodig. Deze toestemming wordt slechts geweigerd, indien niet aan de wettelijke voorschriften is voldaan.

Deze wettelijke voorschriften volgen uit de het Besluit op de Lijkbezorging en dan meer in het bijzonder op basis van paragraaf 4 artikel 5 en 6 van yornoemd besluit:

Paragraaf 4. De inrichting van een graf en de afstand tussen de graven onderling

Artikel 5

1. De afstand tussen de graven onderling bedraagt ten minste dertig centimeter.
2. Boven de kist of het omhulsel bevindt zich een laag grond van ten minste vijfenzeftig centimeter.
3. Ten hoogste drie lijken mogen boven elkaar worden begraven, mits boven elke kist of ander omhulsel een laag grond van ten minste dertig centimeter dikte wordt aangebracht, die bij een volgende begrafting niet mag worden geroerd. Ten aanzien van de bovenste kist of het bovenste omhulsel is het tweede lid van toepassing.
4. De graven bevinden zich ten minste dertig centimeter boven het niveau van de gemiddeld hoogste grondwaterstand.
5. Het derde en vierde lid zijn niet van toepassing op bestaande graven.

¹ Besluit houdende wijziging van een aantal algemene maatregelen van bestuur in verband met wijziging van artikel 75 van de Flora- en faunawet en enkele andere wijzigingen. 23 februari 2005.

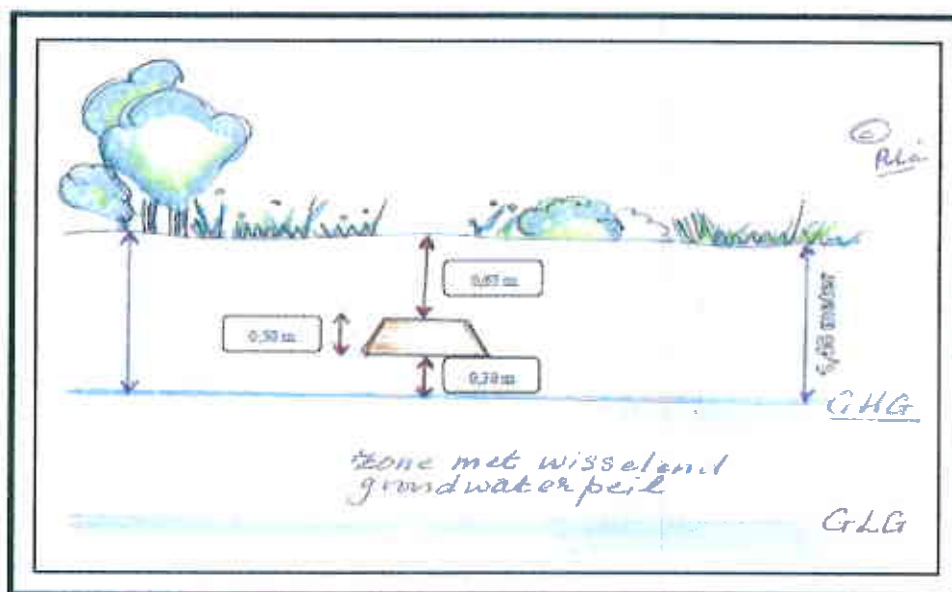
Artikel 6

1. De afstand van een graf tot de erscheiding van de begraafplaats bedraagt ten minste één meter.

Vertaling van de Wet op de Lijkbezorging naar werkwijze Natuurbegraven

Op een Natuurbegraafplaats van Natuurbegraven Nederland zal te allen tijde de van toepassing zijnde wettelijke voorschriften nageleefd worden, zo wordt bij de realisatie rekening gehouden met een minimale piëteitszone van 10 meter (wettelijk 1m) van de erscheiding en wordt dit zo nodig in het bestemmingsplan vastgelegd. De graven zijn ruim van opzet waardoor het naastgelegen graf (grafkuil) nimmer binnen dertig centimeter afstand zal worden gesitueerd. Bij het graven van een grafkuil zal hier telkens rekening mee gehouden worden, graven worden met GPS exact ingemeten en vastgelegd.

Voorts is in onderstaande tekening schetsmatig de benodigde ontwateringsdiepte voor begraven weergegeven waaraan het graf dient te voldoen.

1.3 Uitgangspunten algemeen

Natuur als uitgangspunt

Natuurbegraven Nederland heeft als uitgangspunt de eeuwigdurende grafrust in een natuurgebied. Graven zullen nooit worden geruimd, ook niet nadat alle graven vergeven zijn. Natuurbegraafplaats Huis ter Heide blijft een natuurgebied. Het beheer en het gebruik zullen dus gericht zijn op het behoud van de bestaande (beschermde) natuurwaarden, toename van biodiversiteit en het ontwikkelen van nieuwe natuur. De natuurwaarden worden gemonitord middels periodiek inventarisatie-onderzoek. In Hoofdstuk 2 en 3 zijn de uitgangspunten en beperkingen uitgewerkt.

Op de begraafplaats is het begraven met of zonder kist toegestaan, evenals urnen. Uitstrooien is niet toegestaan.

(Mee) te begraven materialen

- Een te begraven kist moet uit onbehandeld en volledig te vergaan natuurlijk materiaal bestaan. Dit geldt ook wanneer een lichaam in bijvoorbeeld een lijkwade wordt begraven.
- Het meebegraven van persoonlijke materialen die niet vergaan (zoals brillen, ringen en kunstgebitten) is niet toegestaan.
- Het meebegraven van milieu belastende materialen is verboden (zoals plastic en batterijen).
- Er worden geen grafstenen of andere permanente gedenktekens geplaatst. Het plaatsen van onvergankelijke geschenken door bezoekers op de graven is niet toegestaan in het kader van het natuurlijke karakter van de begraafplaats.
- Vergankelijke en dus tijdelijke grafmarkeringen zijn toegestaan.
- Het leggen van kransen van snijbloemen of andere vergankelijke geschenken door bezoekers na de ceremonie, is toegestaan. Binnen twee weken worden deze van het graf verwijderd en in bewaring gesteld.
- Zie Huisregels Huis ter Heide voor nadere details.

Operationele beperkingen en voorwaarden (toolbox)

- Een exemplaar van het voorliggende rapport is (tenminste) digitaal beschikbaar op het kantoor Huis ter Heide.
- Het rapport wordt ter beschikking gesteld aan in te schakelen derden die belast zijn met het beheer van het terrein
- Uitvoerenden dienen kennis te hebben van het rapport en waar deze te vinden is.
- Bij afwijking van dit werkplan bestaat de kans op het overtreden van de Flora- en faunawet. Bij afwijking dient altijd te worden overlegd met een (externe) ter zake kundige (beheerder of ecooloog).
- Controles op de natuurbegraafplaats in het kader van begraven en beheer worden uitgevoerd door een ter zake kundige (beheerder of ecooloog) of door iemand die vooraf is geïnstrueerd door een ter zake kundige om de bepaalde natuurwaarden te herkennen.
- In sommige situaties kan een externe ter zake kundige² worden geraadpleegd. Er wordt ecologisch dossier bijgehouden op het kantoor Huis ter Heide.
- Waarnemingenformulieren worden ingevuld in indien buiten monitorings-onderzoeken waarnemingen van beschermde of bedreigde soorten worden gedaan (zie Bijlage 2). Deze worden aan het ecologisch dossier toegevoegd.
- De wijze van afhandeling en evaluatie van eventuele calamiteiten (zie paragraaf 3.5) worden geregistreerd in het ecologisch dossier.

² Onder een ter zake kundige wordt door bevoegd gezag verstaan: een persoon die voor de situatie en soorten ten aanzien waarvan hij of zij gevraagd is te adviseren en/of te begeleiden, aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. Zie voor nadere voorwaarden de website van bevoegd gezag Flora- en faunawet.

- Het voorliggende werkprotocol zal periodiek op volledigheid en actualiteit moeten worden gescreend. Indien nodig wordt het werkprotocol geactualiseerd (zie paragraaf 1.2). Vooralsnog wordt de inwerkingtreding van de nieuwe Wet Natuur als eerste evaluatiemoment genomen.
- De natuurbegraafplaats wordt periodiek gemonitord op aanwezige natuurwaarden. Dit kan initieel jaarlijks zijn en daarna aflopen naar maximaal eenmaal per vijf jaar.

Ter zake kundige externe ecooloog

Indien afgestemd dient te worden met een ter zake kundig ecooloog, kan voor Huis ter Heide contact worden opgenomen met:

Bureau Waardenburg

mw. A.D.G. Koopman – van Roon, dhr. G.J. Brandjes of dhr. E.J.F. de Boer

Postbus 365

4100 AJ Culemborg

0345-512710

Eikenperceel

2 Gebruik: natuurbegraven en ceremonies

2.1 Procedure natuurbegraven

Natuurbegraven Nederland stelt een aantal voorwaarden en beperkingen aan een begrafenis, onder andere gebaseerd op de Wet op de Lijkbezorging (zie § 1.2), vanuit de verplichtingen die voortvloeien uit de Flora- en faunawet en het te voeren natuurbeheer ten gunste van de instandhouding en vergroten van de (algemene) natuurwaarden.

Bij natuurbegraven zijn, met in achtneming de bepalingen uit de Wet op de Lijkbezorging, drie punten belangrijk bij de fysieke aanleg van een graf:

1. de locatie
2. het delven
3. beschermde of bedreigde natuurwaarden

In de onderstaande paragraaf wordt hier stapsgewijs toegelicht welke voorwaarden per onderdeel aan de orde zijn.

2.1.1 Locaties

Bij de selectie van een locatie zijn de volgende uitgangspunten aan de orde:

- Er kan in de nabijheid van bomen worden begraven, mits door de aanleg van het graf het wortelstelsel niet noemenswaardig wordt beschadigd. Er worden geen bomen gekapt³ om een toekomstig graf te realiseren.
- Afhankelijk van de gezondheid en grootte van een struik of struweel op een beoogde locatie kan deze worden uitgegraven met ruime kluit en teruggeplaatst na de begrafenis (op het graf). Een beeldbepalende of anderszins belangrijke struik of struweel wordt ontzien.
- Er gelden beperkingen voor begraven in de directe nabijheid van (verblijfplaatsen) van beschermde of ernstig bedreigde soorten (zie paragraaf 2.1.3), waardoor in voorkomende gevallen uitgeweken moet worden naar een andere plek.

2.1.2 Delven van een graf

Bij het delven van een graf zijn de volgende uitgangspunten aan de orde:

- Voorafgaand aan het delven van een graf vindt een controle plaats op aanwezige (verblijfplaatsen⁴ van) beschermde soorten:
 - o ter plaatse met een zone van 20 meter er omheen,
 - o in het ecologisch dossier (natuurwaardenonderzoek en latere monitoringsverslaglegging van periodieke inventarisatieonderzoek)

³ Bomen worden alleen en selectief gekapt bij de initiële aanleg van de natuurbegraafplaats en verder alleen indien nodig bij beheer en onderhoud.

⁴ Vogelnesten en mierenhopen. In de toekomst kunnen bijvoorbeeld dassenburchten aan de orde zijn.

- Bij het aantreffen van nieuwe (verblijfplaatsen van) beschermde soorten wordt de locatie (bij voorkeur digitaal) vastgelegd in het ecologisch dossier. Hiertoe kan het formulier in Bijlage 2 (als hulpmiddel) worden ingevuld.
- Bij het aantreffen van (verblijfplaatsen van) beschermde soorten wordt bepaald door de terreinbeheerder:
 - o of het voorziene graf kan worden aangelegd zonder maatregelen
 - o of het voorziene graf kan worden aangelegd met maatregelen
 - o of dat moet worden uitgeweken vanwege aanwezige te beschermen natuurwaarden.
 - o indien nodig wordt afgestemd met een ter zake kundige ecooloog.
- Bij het delven van het graf wordt de onderstaande werkvolgorde aangehouden:
 - o de bestaande paden worden zoveel mogelijk gebruikt voor transport van materieel en materiaal.
 - o de toplaag (humus- en strooisellaag) van de bodem wordt voorzichtig afgeschepd: dit heeft een dikte van circa 5 tot 15 cm.
 - o de toplaag van de bodem wordt op houten platen gelegd of elders bewaard. De toplaag blijft maximaal drie dagen bewaard.
 - o de bij delving vrijgekomen grond wordt tijdelijk op houten platen bewaard.
 - o het graf wordt afgedekt met beplating (zodat dieren niet per ongeluk in het graf kunnen vallen).
 - o nadat het lichaam of kist is geplaatst, wordt de tijdelijk opzij gelegde vrijgekomen grond weer in het graf gebracht.
 - o de toplaag wordt weer voorzichtig teruggelegd.
- Indien bij het afscheppen van de toplaag van de bodem een overwinterende amfibie of reptiel wordt aangetroffen, dan wordt deze direct verplaatst naar een vergelijkbare locatie in de nabije omgeving (op minimaal 25 meter afstand) van het te graven graf.
- Indien bij het afscheppen van de toplaag van de bodem een amfibie of reptiel wordt aangetroffen buiten de overwinteringsperiode, dan zal dit dier zelf een veilig heenkomen zoeken. Indien nodig wordt het dier gevangen en direct verplaatst naar een vergelijkbaar biotoop op minimaal 25 meter afstand.

2.1.3 Beschermingszones natuurwaarden

Om onbedoelde schade en verstoring van groei- of verblijfplaatsen van beschermde of bedreigde soorten te voorkomen, gelden beschermingszones rond deze aanwezige natuurwaarden. Binnen dergelijke beschermingszones worden geen graven gedolven. Omdat natuur dynamisch is, kunnen deze groei- en verblijfplaatsen op lange termijn, jaarlijks of zelfs per seizoen wisselen.

Kwetsbare situaties (groeiplaatsen en nestplaatsen) worden ten tijde van de ceremonie met lint afgezet of uitgerasterd, zodat geen betreding of verstoring plaatsvindt.

Wettelijk beschermde soorten

- Er geldt een beschermingszone van *twee meter* bij plantensoorten die beschermd zijn conform Tabel 1 Flora- en faunawet

- Er geldt een beschermingszone van *vijf meter* bij plantensoorten die beschermd worden conform Tabel 2 Flora- en faunawet.
- Er geldt een beschermingszone van *tien meter* bij plantensoorten die strikt beschermd worden conform Tabel 3 Flora- en faunawet.
- Er geldt een beschermingszone van *twee meter* bij koepelnesten van bosmier. Indien wenselijk kan deze afstand worden vergroot, ter voorkoming van overlast tijdens een ceremonie.
- Dassen komen voor in de omgeving van Huis ter Heide. Momenteel zijn geen burchten bekend binnen de begrenzing van de natuurbegraafplaats. Indien in de toekomst de das een (bij)burcht graaft op de natuurbegraafplaats, wordt tenminste aangesloten op de vereisten van de meest actuele versie van de Soortenstandaard das, waarbij ook een ter zake kundig ecooloog het voorliggende protocol op de situatie zal aanvullen. Als basis wordt een beschermingszone van minimaal 20 meter aangehouden vanaf de buitenste pijp van de (bij)burcht.
- Er geldt een beschermingszone van vijf meter voor vogelnesten op de (bos)bodem, gedurende de periode dat dit nest in gebruik is. In de praktijk valt het broedseizoen globaal tussen maart en augustus.
- Er geldt een beschermingszone van twee meter voor vogelnesten in struweel, gedurende de periode dat dit nest in gebruik is. In de praktijk valt het broedseizoen globaal tussen maart en augustus.
- Er geldt een beschermingszone van 10 meter bij bomen met roofvogelhorsten, gedurende de periode dat het nest in gebruik is. In de praktijk valt het broedseizoen globaal tussen maart en augustus.

Bedreigde soorten, zonder wettelijk beschermde status

- Er geldt een beschermingszone van twee meter bij plantensoorten een Rode lijst status 'gevoelig' of 'kwetsbaar' hebben.
- Er geldt een beschermingszone van tien meter bij plantensoorten die een Rode lijst status 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd' hebben.

2.2 Ceremonie

De ceremonie heeft een ingetogen karakter met respect voor de natuurlijke omgeving:

- geen ceremonies tussen zonsondergang en zonsopgang
- bezoekers lopen zoveel mogelijk over de bestaande paden
- bezoekers blijven buiten de vooraf met lint afgezet zones om schade of verstoring aan kwetsbare (beschermde of bedreigde) natuurwaarden te voorkomen
- er worden geen auto's van bezoekers op het terrein toegestaan
- het geluidsniveau zal ingetogen zijn
- kan jaarrond plaatsvinden.

Bosperceel oostelijk van het huis

3 Natuurbeheer

3.1 Algemeen

Op de natuurbegraafplaats 'Huis ter Heide' zijn drie typen beheer (en onderhoud) aan de orde:

- bos- en struweelbeheer en bospaden
- beheer van gras-, kruidvegetaties
- beheer van gebouwen en verharding

Het te voeren beheer is gericht op de instandhouding en vergroting van de natuurwaarden. Het beheer houdt rekening met aanwezigheid van beschermde soorten en is (deels) gebaseerd op bestaande en door de minister goedgekeurde Flora- en faunawet Gedragscode Natuurbeheer (Vereniging van Bos- en Natuureigenaren, Bosschap, 2009). Deze gedragscode stamt uit 2009 is geldig tot 21 april 2016. Daarna zal een nieuwe gedragscode worden opgesteld door de VBN. Het is niet te verwachten dat de nieuwe gedragscode in betekenisvolle mate zal afwijken van de richtlijnen die in de vigerende gedragscode zijn opgenomen. Zodra de nieuwe Gedragscode Natuurbeheer beschikbaar komt, zal een controle op inhoudelijke veranderingen plaatsvinden. Wanneer deze wijzigingen voor Huis ter Heide relevant zijn, worden deze in de voorliggende beheerprotocol verwerkt.

Ten tweede is de beschreven werkwijze deels gebaseerd op de Gedragscode Bosbeheer 2010-2015 (inclusief aanvullingen 2012) van het Bosschap (2009.). Deze gedragscode is geldig tot 17 december 2015. Het is niet bekend of een verlenging is aangevraagd of dat een nieuwe gedragscode Bosbeheer wordt opgesteld.

Toolbox meeting

Periodiek wordt voorafgaand aan beheer of onderhoud een toolbox-meeting gehouden met de uitvoerenden, en zal:

- minimaal twee keer per jaar plaatsvinden
- gehouden wanneer het voorliggende werkprotocol een wezenlijke wijziging heeft ondergaan
- gehouden worden wanneer sprake is van een nieuwe beheerder op het terrein
- gehouden worden wanneer er een calamiteit is opgetreden waarop acute beheersmaatregelen noodzakelijk zijn

Voorzorgsmaatregelen

- Er wordt gewerkt buiten het broedseizoen en buiten de kwetsbare perioden van beschermde soorten tenzij:
 - o middels controle of inventarisatie is gebleken dat op de locatie of in de boom waar beheer wordt uitgevoerd geen in gebruik zijnde nesten of andere voortplantingslocaties of overwinterende dieren aanwezig zijn.
 - o een ontheffing Flora- en faunawet verkregen is.
- Bij werkzaamheden in de winterperiode wordt gecontroleerd op eventuele overwinterende egels onder opgehoopt blad (en takkenhopen) op de werklocatie.

Wanneer de reikwijdte van de voorziene werkzaamheden niet aangepast kan worden en daarmee het welzijn van de egel niet gegarandeerd kan worden, zal de egel worden verplaatst naar een gelijkwaardige overwinteringsplaats op de natuurbegraafplaats.

- Bij werkzaamheden wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande wegen, paden en sporen.
- Bij groeiplaatsen, vaste nestplaatsen⁵ of andere vaste verblijfplaatsen van beschermde soorten in de nabijheid van de werkzaamheden, wordt een beschermingszone in acht genomen, zoals beschreven staat in paragraaf 2.1.3, tenzij het uit te voeren werkzaamheden van bedoeld zijn voor het duurzaam kunnen voortbestaan van de betreffende groeiplaats of soort op de natuurbegraafplaats.
- Werkzaamheden worden altijd zoveel mogelijk aaneengesloten uitgevoerd, zodat de doorlooptijd zo kort mogelijk is. Het uitslepen van gevelde (delen van) bomen vindt ook direct aansluitend plaats op de velling.
- Werkzaamheden worden gefaseerd uitgevoerd wanneer dit vanwege het voortbestaan of minimaliseren van (indirecte) negatieve effecten op een beschermde of bedreigde soort nodig is.

3.2 Bosbeheer

Het uitvoeren van beheer in bospercelen betreft het verwijderen van bomen en struiken en het (periodiek) afzetten van houtige beplantingen, zoals braamstruwelen.

Uitgangspunten en beperkingen

- Elke dag wordt voorafgaand aan boswerkzaamheden waarbij gemotoriseerd materiaal wordt ingezet, door de beheerder of hoofduitvoerder afgestemd of een begrafenisceremonie is voorzien op de natuurbegraafplaats. Gedurende de ceremonie wordt bij beheersmaatregelen geen luidruchtig materieel gebruikt.
- (Dode) bomen met holten, spleten en loshangende bast worden ontzien van kap, vanwege de (potentiële) functie voor broedvogels, vleermuizen en andere boombewonende zoogdieren (boommarter en eekhoorn, beide momenteel niet aanwezig).
- (Dode) bomen met holten, spleten en loshangende bast worden alleen gekapt indien dit voor de veiligheid van de bezoekers van de begraafplaats nodig is.
- Indien bomen met holten, spleten en loshangende bast worden gekapt, wordt voorafgaand gecontroleerd door een ter zake kundig persoon of er beschermde soorten gebruik maken van de betreffende boom of bomen. Zo ja, dan wordt kap tijdelijk uitgesteld. Een ter zake kundig ecoloog zal bepalen wanneer kap wel doorgang kan vinden of dat ontheffing van de Flora- en faunawet nodig is.

⁵ Op grond van door het ministerie van LNV verstrekte handreikingen worden nesten van de volgende soorten als jaar rond beschermde nestplaatsen beschouwd: boomvalk, buizerd, gierzwaluw, grote gele kwikstaart, havik, huismus, kerkuil, oehoe, ooievaar, ransuil, roek, slechtvalk, sperwer, steenuil, wespandief, zwarte wouw.

- Indien bomen met holten, spleten en loshangende bast worden gekapt, wordt bepaald of er aanvullend (tijdelijke) kunstmatige vervanging van boomholten voor vleermuizen nodig is.
- De valrichting van te kappen bomen is altijd van groei- en (vaste) nest- en rustplaatsen afgekeerd.
- Te kappen bomen kunnen (deels) blijven liggen als in het kader van biodiversiteit. Dood hout leeft.
- Er wordt geen hout versnipperd en op de bosbodem achtergelaten. Houtsnippers kunnen wel gebruikt worden als halfverharding van (bos)paden.
- Alle paden worden onderhouden als wandelroute.

Kalender

Voor de bovenstaande werkzaamheden in het kader van bosbeheer geldt de onderstaande indicatieve perioden waarbinnen het werk kan worden uitgevoerd. Weersomstandigheden kunnen variëren en daarmee de actieve of inactieve perioden van beschermde soorten beïnvloeden. Bij twijfel wordt een ter zake kundig ecoloog ingeschakeld.

Kap van bomen, afzetten en verwijderen houtige beplantingen												
	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
planten												
vleermuizen												
overige ztn zoogdieren												
amfibieën												
reptielen												
broedvogels, zonder vaste nestplaatsen												
broedvogels, met vaste nestplaatsen												

■ werkzaamheden toegestaan, algemene voorzorgsmaatregelen in acht nemen
■ werkzaamheden toegestaan onder voorwaarden
■ werkzaamheden niet toegestaan of alleen onder strenge voorwaarden met ontheffing Flora- en faunawet of bij calamiteit

3.3 Beheer van gras- en kruidvegetaties

Het uitvoeren van beheer van gras- en kruidvegetaties op de natuurbegraafplaats betreft het periodiek maaien en afvoeren van het maaisel.

Uitgangspunten en beperkingen

- Elke dag wordt voorafgaand aan werkzaamheden waarbij gemotoriseerd materiaal wordt ingezet, door de beheerder of hoofduitvoerder afgestemd of een begrafenis ceremonie is voorzien op de begraafplaats. Gedurende de ceremonie wordt bij beheersmaatregelen geen luidruchtig materieel gebruikt.
- Het maaibeheer zal gefaseerd worden uitgevoerd. Niet meer dan de helft van de gras- en kruidvegetaties wordt per keer gemaaid. Er zit minimaal twee weken tussen maaimomenten. Doel is dat voor kleine zoogdieren, amfibieën en reptielen altijd voldoende dekking aanwezig is, voor insecten altijd bloeiend planten beschikbaar zijn en plantensoorten zoveel mogelijk tot zaadzetting kunnen komen.

- Voorafgaand aan de maaiactiviteit wordt gecontroleerd op aanwezige nesten (bodembroeders) en beschermde plantensoorten. Bosranden en randen langs struwelen worden gecontroleerd op aanwezige (zonnende) amfibieën en reptielen. Bij aantreffen van beschermde diersoorten of broedende vogels in de te maaien vegetatie wordt bepaald of er gemaaid wordt, waar gemaaid wordt (beschermingszones nodig) of dat het werk tijdelijk wordt uitgesteld. Bij twijfel wordt een ter zake kundig ecooloog geraadpleegd.
- Het maaien van vegetaties met beschermde of bedreigde plantensoorten vindt plaats na de zaadzetting en rijping van de zaden. Het moment dat gemaaid kan worden is afhankelijk van de betreffende plantensoort.

Kalender

Voor de bovenstaande werkzaamheden in het kader van maalwerkzaamheden geldt de onderstaande indicatieve perioden waarbinnen het werk kan worden uitgevoerd. Weersomstandigheden kunnen variëren en daarmee de activiteit van beschermde diersoorten en het groeiseizoen van planten beïnvloeden. Bij twijfel wordt een ter zake kundig ecooloog ingeschakeld.

Maaien van gras- en kruidvegetaties	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
planten												
overige srtn zoogdieren												
amfibieën												
reptielen												
broedvogels, zonder vaste nestplaatsen												

werkzaamheden toegestaan, algemene voorzorgsmaatregelen in acht nemen
 werkzaamheden toegestaan onder voorwaarden
 werkzaamheden niet toegestaan of alleen onder strenge voorwaarden met ontheffing Flora- en faunawet of bij calamiteit

3.4 Beheer gebouw(en)

Het uitvoeren van beheer van gebouwen op de natuurbegraafplaats betreft het regulier onderhoud van het landhuis Huis ter Heide, zoals schilderwerk, dakgoten reinigen en schoonmaken.

Uitgangspunten en beperkingen

- Voorafgaand aan regulier onderhoud wordt gecontroleerd op aanwezigheid van broedvogels. Indien in gebruik zijnde nesten aanwezig zijn, worden versturende werkzaamheden uitgesteld.
- Op zolder van Huis ter Heide zijn sporen van vleermuizen aanwezig. Voorafgaand aan werkzaamheden op de zolder wordt gecontroleerd op aanwezigheid van (overwinterende) vleermuizen. Indien aanwezig worden de werkzaamheden uitgesteld. Bij twijfel wordt een ter zake deskundige geraadpleegd.
- Wanneer stelgers geplaatst moeten worden bij werkzaamheden in de periode juni-juli, dient eerst gecontroleerd te worden op aanwezigheid van (kraam)kolonie vleermuizen in de gevel of dak. Bij aanwezigheid van vleermuizen op de locatie

van de steigers, worden de werkzaamheden uitgesteld⁶. Eventueel wordt de vorm van de steiger aangepast of wordt voor een alternatieve methode gekozen (bijvoorbeeld een schaarlift of hoogwerker) zodat geen belemmering plaatsvindt.

- Regulier onderhoud van het landhuis kan het hele jaar plaatsvinden, met inachtneming van de bovenstaande uitgangspunten.
- Wanneer renovatiewerkzaamheden aan het dak of gevels zijn voorzien, kunnen aanvullende voorwaarden gelden ten aanzien van vleermuizen of vogels. Deze worden door een ter zake kundig ecooloog vastgesteld. Een ontheffingsaanvraag Flora- en faunawet kan aan de orde zijn.

Kalender

Voor de bovenstaande werkzaamheden in het kader van onderhoud van gebouwen gelden de onderstaande indicatieve perioden waarbinnen het werk kan worden uitgevoerd. Uitgangspunten hierbij is controle op aanwezigheid van beschermde soorten en uitvoering van versturende werkzaamheden bij afwezigheid van beschermde soorten. Weersomstandigheden kunnen variëren en daarmee de activiteit van beschermde diersoorten beïnvloeden. Bij twijfel wordt een ter zake kundig ecooloog ingeschakeld.

Beheer van gebouwen	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
broedvogels												
vleermuizen												

	werkzaamheden toegestaan, algemene voorzorgsmaatregelen in acht nemen
	werkzaamheden toegestaan onder voorwaarden
	werkzaamheden niet toegestaan of alleen onder strenge voorwaarden met ontheffing Flora- en faunawet of bij calamiteit

3.5 Calamiteiten, overig

Calamiteiten

Er zijn twee typen calamiteiten te benoemen voor Huis ter Heide:

1. een calamiteit waarbij door werkzaamheden de zorgplicht of verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet worden overtreden;
2. een calamiteit zoals stormschade, waardoor bomen dreigen om te vallen of grote zware takken dreigen af te breken of los hangen, waardoor de veiligheid van de bezoekers van de begraafplaats in het geding komt.

Een calamiteit in het kader van het overtreden van de zorgplicht en/of overtreden van verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet en het in gevaar brengen van de leefomgeving van soorten die beschermd zijn conform Tabel 2 en 3 ex AMvB art 75 Flora- en faunawet is een ongewenste gebeurtenis die leidt of had kunnen leiden tot ongewenste schade aan beschermde planten en dieren. Dit kan ook gelden voor

⁶ Steigers belemmeren de vrije in- en uitvliegruimte voor vleermuizen.

bedreigde plantensoorten die een Rode lijststatus 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd' hebben.

Als gevolg van bijvoorbeeld stormschade kunnen bomen dusdanig scheef komen te staan dat daadwerkelijk omvallen slechts een kwestie van tijd is. Ook kunnen grote zware takken (half) zijn afgebroken of los in de boomkroon hangen. Bij dergelijk dreigend gevaar voor de bezoekers van de begraafplaats worden bomen of takken verwijderd die het directe gevaar opleveren. Voorafgaand aan het verwijderen wordt de boom in kwestie zo goed als mogelijk is geïnspecteerd op eventueel aanwezige beschermde diersoorten, zoals vleermuizen.

Ondanks voorzorgsmaatregelen is het optreden van calamiteiten niet geheel uit te sluiten. Het is van groot belang dat eventueel optredende calamiteiten worden gemeld, geanalyseerd en geëvalueerd. Dit om de juiste maatregelen te nemen om soortgelijke gebeurtenissen in de toekomst te voorkomen. Daarom is iedereen verplicht calamiteiten bij beheerder te melden. Naar aanleiding hiervan worden er maatregelen genomen om de ontstane situatie te verhelpen, of herhaling in de toekomst te voorkomen. Het formulier opgenomen in Bijlage 3 wordt ingevuld als onderdeel van de procedure.

Overige zaken

Indien een exemplaar van groot wild (zoals ree) dood wordt aangetroffen op de begraafplaats, wordt in overleg met Natuurmonumenten een geschikte plek aangewezen waar het dier naar verplaatst wordt. Dit zal buiten het begrenzing van de natuurbegraafplaats zijn.

Zijaanzicht Huis ter Heide

4 Literatuur

- Aptroot, A., 2012. Florakartering en bosstructuurkartering van Huis ter Heide in 2012.
- De Boer, E.J.F., & D.B. Kruijt, 2014. Natuurtoets Natuurbegraafplaats Huis ter Heide. Toetsing in het kader van de Flora- en faunawet.
- Rapport Natuurmonumenten, 's-Gravenland.
- Boschap 2009. Gedragscode Natuurbeheer.
- VBN/Boschap, 2009. Gedragscode Bosbeheer 2010-2015 (inclusief aanvullingen naar aanleiding van de tussenuitspraak dd. 23 augustus 2012).

Bijlage 1 Flora- en faunawet

1.1 Flora- en faunawet

Het doel van de Flora- en faunawet is het instandhouden en beschermen van in het wild voorkomende planten- en diersoorten. De Flora- en faunawet kent zowel een zorgplicht als verbodsbepalingen. De zorgplicht geldt te allen tijde voor alle in het wild levende dieren en planten en hun leefomgeving, voor iedereen en in alle gevallen. De verbodsbepalingen zijn gebaseerd op het 'nee, tenzij' principe. Dat betekent dat alle schadelijke handelingen ten aanzien van beschermde planten- en diersoorten in principe verboden zijn (zie kader).

Verbodsbepalingen in de Flora- en faunawet (verkort)

Artikel 8:	Het plukken, verzamelen, afsnijden, vernielen, beschadigen, onwortelen of op een andere manier van de groeiplaats verwijderen van beschermde planten.
Artikel 9:	Het doden, verwonden, vangen of bemachtigen of met het oog daarop opsporen van beschermde dieren.
Artikel 10:	Het opzettelijk verontrusten van beschermde dieren.
Artikel 11:	Het beschadigen, vernielen, uithalen, wegnemen of verstoren van nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van beschermde dieren.
Artikel 12:	Het zoeken, beschadigen of uit het nest halen van eieren van beschermde dieren.
Artikel 13:	Het vervoeren en onder zich hebben (in verband met verplaatsen) van beschermde planten en dieren.

Artikel 75 bepaalt dat vrijstellingen en ontheffingen van deze verbodsbepalingen kunnen worden verleend. Het toetsingskader hiervoor is vastgelegd in het Vrijstellingenbesluit. Er gelden verschillende regels voor verschillende categorieën werkzaamheden. Er zijn vier beschermingsregimes corresponderend met vier groepen beschermde soorten (tabellen 1 t/m 3 en vogels, AmvB art. 75⁷).

Tabel 1. De algemene beschermde soorten

Voor deze soorten geldt een vrijstelling van verbodsbepalingen bij werkzaamheden in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting en bestendig gebruik en beheer. Ontheffing ten behoeve van andere activiteiten kan worden verleend, mits de gunstige staat van instandhouding niet in het geding is ('lichte toetsing').

Tabel 2. De overige beschermde soorten

Voor deze soorten geldt een vrijstelling van verbodsbepalingen bij werkzaamheden in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting en van bestendig gebruik en beheer, als op basis van een door de minister van EZ goedgekeurde gedragscode wordt gewerkt. Anders is ontheffing noodzakelijk, na lichte toetsing.

Tabel 3. De strikt beschermde soorten

⁷ Voor soortenlijsten zie: *Besluit houdende wijziging van een aantal algemene maatregelen van bestuur in verband met wijziging van artikel 75 van de Flora- en faunawet en enkele andere wijzigingen*. 23 februari 2005.

Dit zijn de planten- en diersoorten vermeld in Bijlage 1 van het Vrijstellingenbesluit of in Bijlage IV van de Habitatrichtlijn. Uit recente jurisprudentie blijkt dat de regels voor de Habitatrichtlijnsoorten nog strikter zijn⁸.

Voor bestendig gebruik en beheer geldt voor de soorten van Bijlage 1 van het Vrijstellingenbesluit een vrijstelling van verbodsbepalingen, mits men werkt op basis van een door de minister van EZ goedgekeurde gedragscode. Voor ruimtelijke ingrepen is altijd een ontheffing op grond van artikel 75 van de Flora- en faunawet noodzakelijk. Deze kan worden verleend na een uitgebreide toetsing (zie onder).

Voor de soorten van Bijlage IV van de Habitatrichtlijn geldt hetzelfde regime, met één grote beperking. Ontheffing of vrijstelling kan alleen worden verleend op grond van dwingende redenen van groot openbaar belang, van het belang van het milieu, de openbare veiligheid, de volksgezondheid of de bescherming van wilde flora en fauna.

Vogels

Alle inheemse vogels zijn strikt beschermd. Ontheffing of vrijstelling kan alleen worden verkregen op grond van openbare veiligheid, volksgezondheid of bescherming van flora en fauna. De Vogelrichtlijn noemt zelfs 'dwingende redenen van groot openbaar belang' niet als grond⁹.

Dat betekent dat alle activiteiten die leiden tot verstoring of vernietiging van in gebruik zijnde nesten buiten het broedseizoen moeten worden uitgevoerd. Het ministerie heeft een lijst gemaakt van soorten die hun nest doorgaans het hele jaar door of telkens opnieuw gebruiken. Deze nesten zijn jaarrond beschermd¹⁰.

De uitgebreide toetsing houdt in dat ontheffing alleen kan worden verleend als:

1. Er geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort;
2. Er geen andere bevredigende oplossing voorhanden is;
3. Er sprake is van een in of bij wet genoemd belang;
4. Er zorgvuldig wordt gehandeld.

Zorgvuldig handelen betekent het actief optreden om alle mogelijke schade aan een soort te voorkomen, zodanig dat geen wezenlijke negatieve invloed op de relevante populatie van de soort optreedt.

In veel gevallen kan voorkomen worden dat een ontheffing nodig is, als mitigerende maatregelen er voor zorgen dat de verblijfplaatsen van dieren steeds kunnen blijven functioneren. Vooral voor soorten van Bijlage IV van de Habitatrichtlijn en vogels is dit cruciaal (omdat er alleen ontheffing kan worden verkregen na zware toetsing).

⁸ Zie uitspraken van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State, 21 januari 2009 zaaknr. 200802863/1 en 13 mei 2009 nr. 200802624/1), en Rechtbank Arnhem, 27 oktober 2009 zaaknr. AWB 07/1013. Zie tevens de brief van het ministerie van LNV d.d. 26 augustus 2009 onder kenmerk ffw2009.corr.046 en de Uitleg aangepaste beoordeling ontheffing ruimtelijke ingrepen Flora- en faunawet.

⁹ Zie vorige voetnoot.

¹⁰ Zie de Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten ontheffing Flora- en faunawet ruimtelijke ingrepen, ministerie van LNV, augustus 2009.

1.2 Rode lijsten

Rode lijsten zijn geen wettelijke instrumenten, maar zijn sturend voor beleid. Zij dienen om prioriteiten in middelen en maatregelen te kunnen bepalen. Bij het beoordelen van maatregelen en ingrepen kunnen de Rode lijsten echter wel een belangrijke rol spelen. Er zijn nu landelijke Rode lijsten vastgesteld voor paddestoelen, korstmossen, mossen, vaatplanten, platwormen, land- en zoetwaterweekdieren, bijen, dagvlinders, haften, kokerjuffers, libellen, sprinkhanen en krekels, steenvliegen, vissen, amfibieën, reptielen, zoogdieren en vogels (LNV 2009). Een aantal provincies heeft aanvullende provinciale Rode lijsten opgesteld.

Van soorten op de Rode lijst moet worden aangenomen dat negatieve effecten van ingrepen de gunstige staat van instandhouding relatief gemakkelijk in gevaar brengen. Waar het beschermde soorten betreft zal er dus extra aandacht aan mitigatie en compensatie moeten worden besteed. Bij niet-beschermde soorten of soortgroepen kunnen op grond van de zorgplicht extra maatregelen worden gevegd. Bij een aantal soortgroepen gaat het echter om tientallen of honderden moeilijk vast te stellen soorten, waardoor de waarde voor praktische toepassingen vaak beperkt is.

1.3 Literatuur

Ministerie van I&M, 2012. Besluit van 28 augustus 2012, houdende wijziging van het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening en van het Besluit ruimtelijke ordening in verband met de toevoeging van enkele onderwerpen van nationaal ruimtelijk belang, Stb 388 (2012).

Ministerie van LNV, 2009. Besluit van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 28 augustus 2009, nr. 25344, houdende vaststelling van geactualiseerde Rode lijsten flora en fauna.

Ministerie van LNV, 2005b. Buiten aan het werk? Houd tijdig rekening met beschermde dieren en planten! Ministerie van LNV, Den Haag.

Ministerie van LNV & IPO, 2007. Spelregels EHS. Ministerie van LNV/IPO, Den Haag. www.wetten.nl.

omgevingsvergunning.vrom.nl/

www.vrom.nl/pagina.html?id=3410 (nota ruimte)

Bijlage 2 Waarnemingenformulier

1. Datum:

Formulier ingevuld door:

2. Waargenomen soort of nieuwe verblijfplaats van soort:

- ☐ Brede wespenorchis
- ☐ Eekhoorn
- ☐ Das of (bij)burcht van das
- ☐ Kleine marterachtige: ...
- ☐ Rugstreeppad
- ☐ Levendbarende hagedis
- ☐ Hazelworm
- ☐ Vleermuis en/of vleermuisverblijfplaats: ...
- ☐ Broedvogel met vaste verblijfplaats: ...
- ☐ Rode bosmier koepelnest
- ☐ Anders, namelijk: ...

3. Waargenomen door:

4. Geef de plek zo exact mogelijk aan op de onderstaande kaart,
of vul de gps-coördinaten in:

5. Is er een duidelijk herkenbare foto gemaakt van de aangetroffen soort, locatie of
situatie?

Zoja, deze digitaal opslaan in het ecologisch dossier of bij een print van dit ingevulde
formulier¹¹.

¹¹ Waarnemingenformulier, Bijlage 2 in Natuurbegraafplaats Huis ter Heide, protocol beheer en gebruik
in kader van Flora- en faunawet. Koopman-van Roon, *et al.*, 2015.

*Omgeving Natuurbegraafplaats Huis ter Heide, voorafgaand aan inrichting, 2015.
(ondergrond: Data by OpenStreetMap.org contributors under CC BY-SA 2.0 license).*

6. Opmerkingen:

....

Bijlage 3 Calamiteitenformulier

1. Datum:

Formulier ingevuld door:

2. Calamiteit beschrijving:

3. Geef de plek zo exact mogelijk aan op de onderstaande kaart,
of vul de gps-coördinaten in:

4. Is er een duidelijk herkenbare foto gemaakt van de (aangetroffen) situatie?
Zoja, deze digitaal opslaan in het ecologisch dossier of bij een print van dit ingevulde
formulier¹².

5 Hoe, wanneer en door wie is de calamiteit opgelost?

¹² Calamiteitenformulier, Bijlage 3 in Natuurbegraafplaats Huis ter Heide, protocol beheer en gebruik in kader van Flora- en faunawet. Koopman-van Roon, *et al.*, 2015.

*Omgeving Natuurbegraafplaats Huis ter Heide, voorafgaand aan inrichting, 2015.
(ondergrond: Data by OpenStreetMap.org contributors under CC BY-SA 2.0 license).*

6. Opmerkingen:

...